

Anotace rozsudku ze dne 18. října 2012 ve věci č. 37679/03 – Bureš proti České republice

Senát páté sekce Soudu dospěl jednomyslně k závěru, že došlo k porušení článku 3 Úmluvy zakazujícího mučení a jiné nelidské či ponižující zacházení, a to jak ve své hmotněprávní složce z důvodu zacházení se stěžovatelem na záchytné protialkoholní stanici, tak ve své procesní složce z důvodu neúčinného vyšetření této události. Za nepřijatelnou pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy Soud naopak prohlásil stěžovatelovu námitku, že následnou nedobrovolnou hospitalizací v psychiatrické léčebně došlo k porušení jeho práva na svobodu a osobní bezpečnost zaručeného v čl. 5 odst. 1 a 4 Úmluvy.

(i) Okolnosti případu

V únoru 2007 se stěžovatel předávkoval lékem, který užíval k léčbě svého duševního onemocnění, a ve večerních hodinách se vydal nakupovat pouze ve svetr, bez kalhot a spodního prádla. Přivolaná hlídka policie usoudila, že je stěžovatel pod vlivem drog, a proto ho nechala převést na záchytnou stanici. Zde byl ihned po přijetí z důvodu neklidu na dvě hodiny přikurtován k lůžku. V průběhu noci byl z důvodu údajné agresivity vůči personálu stanice přikurtován ještě dvakrát. Druhý den ráno byl stěžovatel vyšetřen lékařem, který shledal, že ovlivnění neznámou psychoaktivní látkou nadále trvá, stěžovatel jeví známky duševní choroby a je nebezpečný sobě i svému okolí. Stěžovatel byl proto předán do psychiatrické léčebny, kde byl po dobu dvou měsíců nedobrovolně hospitalizován.

Městský soud v Brně v řízení o přípustnosti převzetí do ústavu zdravotnické péče v únoru 2007 rozhodl, že umístění stěžovatele do psychiatrické léčebny bylo zákonné. Stěžovatel nicméně nebyl vyslechnut a soudem jmenovaná advokátka zůstala v řízení před městským soudem zcela pasivní, jelikož jí rozhodnutí o jmenování zástupcem bylo doručeno současně s rozhodnutím o přípustnosti převzetí a ani následně ve věci nevykonala žádný úkon. Po svém propuštění v červenci 2007 podal stěžovatel s pomocí nevládní organizace odvolání proti rozhodnutí městského soudu spolu s návrhem na prominutí zmeškání lhůty. Městský soud zmeškání lhůty promínil, Krajský soud v Brně nicméně řízení v říjnu 2007 zastavil, jelikož stěžovatel již nebyl hospitalizován. Stěžovatel podal proti rozhodnutí městského soudu z února 2007, kterým bylo schváleno jeho nedobrovolné přijetí do psychiatrické léčebny, též žalobu pro zmatečnost, v níž tvrdil, že mu bylo z důvodu zcela neúčinného zastoupení upřeno právo účastnit se řízení. Soudy jeho žalobu zamítly. Proti rozhodnutí krajského soudu z října 2007, kterým bylo zastaveno řízení o přípustnosti převzetí do psychiatrické léčebny, stěžovatel podal ústavní stížnost. Ústavní soud ji v březnu 2008 odmítl pro nevyčerpání všech prostředků nápravy, konkrétně žaloby pro zmatečnost.

V červnu 2007 stěžovatel podal trestní oznámení ohledně omezovacího opatření, kterému byl podroben na záchytné stanici. Policie vyslechla jeho, oba ošetřovatele, kteří stěžovatele přikurtovali, a další zdravotnický personál, který měl danou noc na stanici službu. Dále zadala vypracování znaleckého posudku na zranění, která stěžovatel utrpěl. Znalec konstatoval, že v důsledku komprese nervů a cév stěžovatel utrpěl oboustrannou těžkou parézu loketních nervů, která má dlouhodobé, avšak nikoli trvalé následky. V prosinci 2007 policie věc odložila s tím, že se trestný čin nestal, jelikož za zranění je částečně odpovědný i stěžovatel a převedším nelze určit rozsah zavinění jednotlivých podezřelých. V únoru 2008 městské státní zastupitelství zamítlo stěžovatelovu stížnost, když dospělo k závěru, že stěžovatelovo přikurtování bylo provedeno v souladu s právními předpisy a stěžovatel byl navíc pravidelně každých 20 minut kontrolován. Stěžovatel se následně obrátil na Ústavní soud, který však jeho stížnost pro zjevnou neopodstatněnost v říjnu 2008 odmítl.

Stěžovatel v prosinci 2008 podal proti psychiatrické léčebně žalobu na ochranu osobnosti, kterou v lednu 2012 Krajský soud v Brně zamítl.

(ii) Odůvodnění rozhodnutí Soudu

a) Tvzené porušení článku 3 Úmluvy v jeho hmotněprávní složce

Soud v první řadě konstatoval, že personál záchytné stanice vykonává státní moc zadržovat osoby, a jelikož se stát nemůže zbavit své odpovědnosti tím, že ji deleguje na jiného, je z hlediska Úmluvy za jeho počínání přímo odpovědný. Dále Soud uvedl, že použití omezovacích opatření není léčebným

postupem, ale užitím síly. V daném kontextu je tedy stát povinen hájitelné tvrzení, že takové užití síly nebylo nezbytně nutné z důvodu předchozího jednání stěžovatele, vyšetřit prostředky trestního práva. Stěžovatel proto nebyl před podáním stížnosti k Soudu povinen podat občanskoprávní žalobu a Soud nemusí vyčkat, jak o ní vnitrostátní soudy rozhodnou.

Soud dále dovodil, že s ohledem na stěžovatelovo zranitelné postavení (duševní porucha a stav intoxikace), způsob provedení omezujícího opatření (jeho okamžité aplikování přesto, že byl stěžovatel při převozu a příjmu do nemocnice klidný) a vážné zdravotní následky, které pro něj mělo, vyvolalo toto opatření u stěžovatele nepochybně velkou tíseň a fyzické útrapy, a proto je na projednávaný případ článek 3 Úmluvy použitelný.

Při posouzení souladu postupu zdravotnického personálu záchytné stanice s článkem 3 Úmluvy Soud připomněl, že použití omezovacích prostředků je závažným opatřením, které musí být vždy vedeno s cílem zabránit bezprostřední újmě pacienta nebo jeho okolí a musí být tomuto cíli přiměřené. V projednávaném případě byl stěžovatel po příjmu na záchytnou stanici přikurtován jen z důvodu tvrzeného neklidu, a to jako běžné rutinní opatření, aniž byly vyzkoušeny jakékoli jiné metody jeho uklidnění. Takový postup je podle Soudu zcela nepřijatelný. Ačkoli agresivita vůči personálu je legitimním důvodem pro užití omezovacích opatření, Soud v projednávaném případě neshledal, že by tvrzená agresivita stěžovatele v průběhu noci byla dostatečně prokázána. Reakce, kdy se stěžovatel bránil přikurtování, které nebylo vyvoláno předchozím jednáním dané osoby, byla přirozená a nelze jí kurtování odůvodnit. Soud proto uzavřel, že použití kurtů vůči stěžovateli nebylo ani nezbytné, ani přiměřené.

Dále Soud připomněl, že přikurtované osoby musejí být bedlivě sledovány. V projednávaném případě se tak nestalo. Toto flagrantní porušení povinnosti chránit zdraví osob zbavených svobody bylo navíc jedním z důvodů stěžovatelova vážného zranění.

Závěrem Soud konstatoval, že personál záchytné stanice nevedl řádné záznamy o průběhu užití omezovacího opatření, a to v rozporu s evropskými i vnitrostátními normami. Toto pochybení navíc negativně ovlivnilo možnost řádného prokázání skutkových okolností v rámci trestního řízení.

Soud ze všech výše uvedených důvodů dospěl k závěru, že došlo k porušení hmotněprávní složky článku 3 Úmluvy.

b) Tvrzené porušení článku 3 Úmluvy v jeho procesní složce

Soud dále posuzoval, zda vyšetřování daného případu vyhovělo požadavkům na adekvátnost, rychlost, veřejnost a nezávislost.

Ohledně včasnosti a rychlosti vyšetřování Soud konstatoval, že psychiatrická léčebna není státním orgánem, který je oprávněn zahájit vyšetřování, proto je rozhodným okamžikem pro posouzení včasnosti a rychlosti reakce státních orgánů až podání trestního oznámení, nikoli již samotná stížnost personálu léčebny. Poté, co se stěžovatel obrátil na policii, byla věc dle Soudu prověřována rychle (policie rozhodla ve lhůtě šesti měsíců) a bez průtahů.

Vyšetřování též bylo nezávislé a naplnilo i požadavek na veřejnost; stěžovatel měl přístup k vyšetřovacímu spisu, mohl podat stížnost proti postupu policejního orgánu, ve které mohl napadnout věrohodnost jakéhokoli důkazu provedeného policií i navrhnout provedení dalších důkazů. Stěžovatel tedy byl do řízení zapojen v míře, která byla dostatečná pro řádné zajištění jeho zájmů, a nebylo proto nezbytné, aby byl též přítomen výsledkům svědků a podezřelých.

Vyšetřování nicméně nedostalo požadavku na adekvátnost, poněvadž nebylo dostatečně důkladné. Jelikož byl stěžovatel podroben nelidskému a ponižujícímu zacházení, není závěr státní zástupkyně, že použití kurtů bylo v souladu s právními předpisy, slučitelný s povinností státu zajistit účinnou ochranu před špatným zacházením porušujícím článek 3 Úmluvy. Závěr státní zástupkyně, že byl stěžovatel při příjmu na záchytnou stanici agresivní, navíc dle Soudu postrádá jakoukoli oporu ve spise. Stejně tak Soud označil za zarážející, že státní zástupkyně uvedla, že stěžovatel byl pravidelně po 20 minutách kontrolován, a tento svůj závěr, který je v rozporu s předchozími závěry policejního orgánu učiněnými na základě stejných důkazů, nijak neodůvodnila.

Soud proto konstatoval, že došlo i k porušení procesní složky článku 3 Úmluvy.

c) Tvrzéné porušení čl. 5 odst. 1 Úmluvy

Stěžovatel dále namítal, že jeho nedobrovolná hospitalizace v psychiatrické léčebně v rádě aspektů porušila jeho právo na svobodu.

Soud připomněl, že v mnoha předchozích případech shledal porušení práva na přístup k soudu, pakliže Ústavní soud vyložil procesní pravidla pro podání ústavní stížnosti nepředvídatelným způsobem či postupoval s nadměrným formalismem. V projednávaném případeš však Soud dospěl k závěru, že v rozhodnou dobu jíž byla judikatura Ústavního soudu ohledně nutnosti podat v obdobných případech nejprve žalobu pro zmatečnost ustálená, a proto byla pro stěžovatele předvídatelná.

Jelikož tedy stěžovatel nepodal ústavní stížnost v souladu s procesními požadavky, které nebyly použity svěvolně, nepředvídatelně nebo nadměrně formálně, nevyčerpál řádě vnitrostátní prostředky nápravy, a jeho stížnost je proto nepřijatelná.

d) Tvrzéné porušení čl. 5 odst. 4 Úmluvy

Stěžovatel konečně namítal, že neproběhlo řádě soudní řízení, v němž by byla přezkoumána zákonnost jeho nedobrovolné hospitalizace.

Soud s odkazem na svou předchozí judikaturu připomněl, že námitku nedodržení procesních záruk v řízení podle čl. 5 odst. 4 Úmluvy je třeba nejprve řádě uplatnit u Ústavního soudu. V projednávaném případeš se však stěžovatel z výše uvedených důvodů na Ústavní soud neobrátil řádě, proto je jeho námitka nepřijatelná pro nevyčerpání vnitrostátních prostředků nápravy.